

Danas

**IVAN
MEDENICA:**
*Vraćanje
dostojanstva
fenomenu
smrti*

**OLIVER
FRLJIĆ:**
*Nema
mirnog puta
u promjenu
društvenog
sistema*

**ALAN
PLATEL:**
*Umreti je
sitnica*

SVET BEZ LJUDI

13 - 22. septembar 2018.

www.bitef.rs

52 BITEF 18

Filozof Srećko Horvat otvara 52. Bitef

Predstavom *Svita br. 3 'Evropa'* Žorisa Lakosta, 13. septembra na sceni *Ljuba Tadić* Jugoslovenskog dramskog pozorišta započeo je ovogodišnji, 52. Beogradski internacionalni teatarski festival – Bitef. Istoga dana na sceni *Sava centra*, kao prolog festivala, odigrana je predstava *Odilo*.

Zatamnjenje. Oratorijum Dragana Živadinova u koprodukciji Slovenskog mladinskog gledališča i Kina Šiška iz Ljubljane.

Festival će večeras svečano otvoriti filozof i aktivista Srećko Horvat, pred početak drugog izvođenja *Svite br. 3 'Evropa'* na sceni JDP.

Prvi dan Bitefa nazvan je *EU dan na Bitefu*, istog dana u *EU info centru* biće održana debata o evropskim vrednostima, koje su u poslednje vreme sve ugroženije. „*Svitu br. 3 'Evropa'* Žorisa Lakosta, koja otvara ovogodišnji festival, čini 28 muzičkih numera na svim zvaničnim jezicima EU, a svaka od

njih je zasnovana na dokumentarnom zapisu koju ukazuje na različite probleme narušavanja evropskih vrednosti“, objašnjava Ivan Medenica, dodajući da je Bitef uvek bio politički osvešćen festival, „nikada nismo stavljali glavu u pesak pred najvećim izazovima savremenog sveta“.

PETAK, 14. septembar 2018.
broj 7655, godina XXII
cena 40 din, 30 den, 1 KM, 0,7 EUR (CG),
0,7 EUR (SLO), 5 kuna, 1,2 EUR (GR)
www.danas.rs

ISSN 1450-538X

REČ UMETNIČKOG DIREKTORA

Foto: Jelena Janković

Vraćanje dostojanstva fenomenu smrti

Piše: Ivan Medenica

Čitaoci *Danasa* imali su dosad priliku ne samo da se, kao i korisnici drugih medija, upoznaju sa svim programskim sadržajima i konceptijskim okolicama 52. Bitefa, već i tu ekskluzivnu mogućnost da, kao u nekom (pametnom) rijalitetu – da za trenutak zamislimo da takav može da postoji – iznutra isprate završnicu procesa selekcije predstava. Verujem, naime, da se sećate sjajne reportaže Aleksandre Čuk o tome kako je prva regionalna konferencija za štampu 52. Bitefa, održana u junu u Satiričkom kazalištu *Kerempuh* u Zagrebu, na kojoj je predstavljen jedan deo festivalskog programa, spontano, u hodu prerasla u selektorovo putovanje u Ljubljani, na kome ga je pratio i novinarski karavan iz Beograda. Razlog produžetka putovanja bila je iznenađna odluka da se u Kinu *Šiška* u Ljubljani vidi predstava *Odilo. Zatamjenje. Oratorijum* legendarnog slovenačkog reditelja Dragana Živadinova... Beogradskim novinarkama je odmah bilo jasno, pošto ne umem najbolje da skrivam reakcije, da predstava ima velike šanse da uđe u program 52. Bitefa, a pošto se i njima vrlo svidela, u svojim su novinskim izveštajima izvršile i blag, te u tom smislu sasvim prihvatljiv pritisak na selektora.

Bitef ostvaruje svoju misiju afirmacije radikalnih scenskih praksi

I tako smo došli do prve predstave 52. Bitefa, koja će biti igrana u *Danu Prologa*. Razlog tome nije što je posljednja uvrštena u selekciju, pa nije bilo drugih termina, već zato što ona, na dve ravni, idealno odgovara konceptu festivalskog *Prologa*, onako kako sam ga zamislio pre tri godine. S jedne strane, ona je autoreferencijalna jer upućuje na prošlost samog Bitefa: naime, Živadinov je jedan od vodećih figura vrlo značajnog umetničkog pokreta *Neue Slowenische Kunst* iz 1980-ih godina, a koji je tada bio prisutan i na Bitefu, te je značajan momenat i u istoriji festivala. S druge strane, u godini kad Bitef kritički tematizuje uspon desnice u Evropi, pa i svetu, predstava o jednom od vodećih saradnika Adolfa Hitlera, Slovencu Odilu Globočniku, vraća nas u istoriju, u period kada, te pokreće da sami pravimo paralele. Odmah zatim, na samom svečanom otvaranju, predstava *Svita br. 3. 'Evropa'*, francuskog reditelja Žorisa Lakosta, ovu istorijski flešbek pretače u višeglasno i gromoglasno otvaranje problema današnjeg desnog populizma, ekstremizma, ksenofobije, autoritarnih vlasti, konzumerizma i sličnih pojava. Višeglasno zato što ga izvede dvoje operiskih pevača na dva-desetak jezika, a gromoglasno zato što je u pitanju 28 muzičkih numera, zasnovanih na 28 dokumentarnih audio zapisa iz svake od zemalja EU, od kojih svaki, pametno i duhovito, ukazuje

na jedan od gore izlistanih vidova desničarskog zastrašivanja.

Prvi deo festivala nastavlja se u istom duhu, s dve predstave Olivera Frlića, jednom iz Hrvatske (*Šest lica traži pisca*) i drugom iz Nemačke (*Gorki: Alternativa za Nemačku?*), kao i *Bolivudom* nacionalnog teatra po tekstu i u režiji Maje Pelević, tako da se slogan 52. Bitefa *Svet bez ljudi* u tom delu programa može da tumači kao svet bez pravih ljudi, svet uoči kataklizme. Ovo poslednje tumačenje ponajpre se odnosi na estonsku predstavu *Priljavština* koja u ovakvoj, nadam se jasnoj i razvijenoj dramaturgiji, označava kulminaciju. Posle ovog, likovno i fizički fascinantnog fizičkog teatra, u kome se glumci i doslovno valjaju u blatu, kao što to sad, na rubu kataklizme, radi i naša civilizacija, nastupa pravi – svet bez ljudi. Tri naredne predstave su, nemačka *Večna Rusija* Marine Davidove i Vere Martinove, izraelska *Pa'am* ovogodišnjeg Bitefovog otokrića, mladog multimedijalnog umetnika Nadava Barnea i švajcarska *Zaostavština. Komadi bez ljudi*

proslavljenog Štefana Kegija iz rediteljskog kolektiva *Rimini Protokol*. Reč je o predstavama bez ijednog prisutnog glumca ili izvođača, zapravo o instalacijama, graničnoj formi između vizuelnih i izvođačkih umetnosti. Promocijom umetnosti instalacija, na koju se takođe odnosi slogan *Svet bez ljudi*, Bitef ostvaruje svoju misiju afirmacije radikalnih scenskih praksi; instalacije su uveliko dobile pun legitimitet u vizuelnim umetnostima, ali ne i u pozorištu, bar ne u našoj sredini.

S druge dve od ove tri instalacije, tematski fokus se blago rotira i s teme kolektivnog, društvenog propadanja prelazi na temu individualnog, egzistencijalnog propadanja, odnosno – smrti. Tako slogan 52. Bitefa otkriva i poslednji nivo svog značenja, izvesno najdramatičniji. Međutim, ni instalacije *Pa'am* i *Zaostavština. Komadi bez ljudi*, ali ni muzički spektakl *Rekvijem za L.* proslavljenog belgijskog koreografa Alena Plately, koji se ovaj Bitef svečano zatvara, nisu *katastrofične*. Naprotiv, one fenomenu smrti vraćaju dostojanstvo koje je u našem potrošačkom društvu, zato što svi treba da budemo večno mladi, lepi, uspešni i srećni, skroz potisnuto. Ove predstave o njoj govore pametno, toplo, pa čak i duhovito. S obzirom na to da ovaj *miks* Mocartovog *Rekvijema* i afričkih pogrebnih pesama izvodi ansambl muzičara poglavito afričkog porekla, inače vrhunskih, može se reći da, u dramaturgiji 52. Bitefa, *Rekvijem za L.* predstavlja i *crno opelo za beli svet*: onaj isti svet čiji smo dekadenciju pratili u prvoj polovini festivala i koja je, ako ne želimo da guramo glavu u pesak, naša bukvalno svakodnevna realnost, zaključno s usponom ultra desnice, od pre neki dan, i u jednoj od najslabodnijih zemalja Evrope i sveta, Švedskoj. ▲

(R)EVOLUCIJA

OLIVER FRLIĆ
Nema mirnog puta
u promjenu
društvenog sistema

kad je Ivan Medenica premijerno govorio o nastupu Olivera Frlića na Bitefu, konstatovao je da njegovo političko pozorište možemo da volimo ili ne volimo, ali sredina u kojoj nije moguće da se takvo pozorište desi ima problem. „Sredina u kojoj nije moguće Frlićevom pozorištu to je sindrom u medicinskom smislu sam po sebi“, rekao je tada Medenica. Na predstojećem Bitefu biće izvedene dve Frlićeve predstave – *Šest lica traži pisca* (Satiričko kazalište *Kerempuh*) i *Gorki – Alternativa za Nemačku?* (Teatar Maksim Gorki, Berlin). Obe beskompromisno osuđuju jačanje desnog populizma, ksenofobije, netolerancije i noseći su deo tematsko problemske linije Bitefa. U slučaju *Šest lica traži pisca*, Frlić na punokrtni, komički način i u punom saglasju sa glumcima predstave kritikuje pojave radikalne desnice u Hrvatskoj i to sa protagonistima koji su stvarni likovi političkog establišmenta, a u komadu *Gorki – Alternativa za Nemačku?* na sceni se pojavljuje maketa pozorišta *Maksim Gorki*. Pozorište *Gorki*, naime, glavni je junak

predstave koja se igra u tom istom pozorištu, a to je kako je Medenica primetio karakteristično za Frlića, da on ne preispituje samo društvene tabue nego i funkciju pozorišta u svakom društvu.

Dokle pozorište može da ide u pokretanju i otvaranju pitanja, a da li pozorište i glumci sami imaju smelosti i hrabrosti i kakav je položaj publike... neka su od pitanja na koja odgovara Frlić. **■ Izabrali ste Pirandellovu dramu „Šest lica traži pisca“. Šta vas je privuklo ovom komadu i autoru?**

– Pitanje konstrukcije i dekonstrukcije identiteta leži u suštini svakog kazališta. Ovaj komad tu (de)konstrukciju tematizira na formalnoj i sadržajnoj razini. Lica, koja traže svog autora, razbijaju mimetičku iluziju. Njihova potraga nas stalno podsjeća da je stvarnost koju gledamo konstrukt. Međutim pitanje koje me najviše privuklo ovom komadu jest pitanje današnjeg identiteta samog kazališnog medija. Tu, naravno, nema i ne može biti nekog jednoznačnog odgovora. Pitanje je postavljeno u jednom društvu koje svoj

BITEF NAGRADE 2017.

● Gran pri *Mira Trailović*
Predstavi OLIMP: U SLAVU KULTA TRAGEDIE – PREDSTAVA OD 24 SATI u režiji Jana Fabra, u produkciji trupe *Trublejn-Jan Fabri* iz Antverpena (Belgija);

● Specijalna nagrada *Jovan Ćirilov*
Predstavi (SA)SLUŠANJE u režiji Amira Reze Kuhestaniya, u produkciji Pozorišne trupe *Mehr* iz Irana.

– U žiriju 51. Bitefa bili su Maria Ševcova iz Londona (predsednica), Margaret Sorenson iz Švedske, Ivana Sajko, Draško Adžić i Igor Koruga.

● Nagrada Politike za najbolju režiju
Rediteljju Janu Fabru, za predstavu OLIMP: U SLAVU KULTA TRAGEDIE. U žiriju su bili Dijana Milošević, Iva Milošević, Borka Golubović Trebešaniin, Batić Bačević i Ana Tasić.

● Nagrada publike
1. OLIMP: U SLAVU KULTA TRAGEDIE (ocena 4,73);
2. (SA)SLUŠANJE (ocena 4,27);
3. CARSTVO NEBESKO u režiji Jerneja Lorencija i u izvođenju Narodnog pozorišta i Bitef teatra u Beogradu (ocena 4,09).

51Bitef17

Foto: Miroslav Marčić

Jako volim svoje dileme – one su jedino što istinski posjedujem: Oliver Frlić

identitet opsesivno traži već skoro 30 godina, a u toj potrazi se potrudilo da temeljito razori sve što ga podsjeća što je taj identitet bio nekad.

■ U predstavi secirate anomalije hrvatske desnice da biste skrenuli pažnju na pogubnost političkih ekstrema – nacionalizma i profašističkih tendencija. Pirandelo je bio fašista. Da li vam je ta poveznica bila važna za predstavu i ako jeste na koji način?

– Pirandelo je bio potpisnik *Manifesta fašističkih intelektualaca* i to je bila jedna od polazišnih točaka u radu na ovom projektu. U prvom dijelu komada, u kojem glumci uvijek obavljaju Pirandellovu dramu *Il giuoco delle parti*, odlučio sam istu zamijeniti komadićem hrvatske stvarnosti i pokazati koliko je fašizacija tog društva otišla daleko. A taj komadić bio je svadba nekadašnjeg notornog ustašofila koji je

svoje usluge prostitutkama plaćao kokainom, televizijskog voditelja koji je novinarstvo oduvijek shvaćao kao širenje granica slobode u huškanja na političke neistomišljenike i osobe koja je sjedila u prvom redu na inauguraciji predsjednice Kolinde Grabar Kitarović. Ta svadba pokazala je otvoreno veze između medijskog podzemlja, političkog vrha, paramilitarnog krila braniteljske populacije, domoljubnog pastirskog roka i svog onog nacionalnog bofla koji se prodaje pod etiketom autentičnih nacionalnih vrijednosti. Bujančevu svadbu je pohodio notorni ex-ministar kulture Zlatko Hasanbegović u pratnji nekadašnje intendantice zagrebačkog HNK, aktualne gradske ministricice za kulturu, Ane Lederer, osobe koja me nedavno optužila da mrzim sve što ima veze s Hrvatskom. Tu je bio i vrak nacionalnog orlauka, Marko Perković Thompson. Da ne bi izostala direktna veza s bogom, na svadbi je bio zadužen senjsko-gospićki biskup Mile Bogović. Sve, naravno, nije moglo proći bez osobe koja kontinuirano radi na smanjenju ili oduzimanju prava različitim manjinama u hrvatskom društvu – Željke Markić iz udruge *U ime obitelji*. Čast da bude kum pripala je vodi šatorške revolucije Josipu Klemmu. Moja jedina intervencija bila je žanrovska transpozicija. Ovaj društveni događaj decenije pretvorio sam u političku basnu.

■ Koja replika prema vašem mišljenju sumira predstavu „Šest lica traži pisca“ i zašto?

– Nisam pristalica svodenja cijele drame na jednu repliku. Drama je drama upravo zato što uključuje antiteičnost, heteroglosiju... Ali kad već vučemo vruga za rep – ili u ovom slučaju za jezik – citirat ću *Oca* koji kaže: „... vi dobro znate da je život prepun bezbrojnih apsurdnosti, koje se krajnje bezočno ne moraju ni truditi izgledati vjerodostojno, jer su jednostavno – istinite“.

■ Predstava „Šest lica traži pisca“ govori i o opsesivnom traganju hrvatskog društva za identitetom, kako vidite srpsko društvo spram njegove opsednutosti tezom „Kosovo je srce Srbije“ i nemoći da to u realnosti ostvari?

– Kao netko tko nema nacionalnu pripadnost, a kulturna domovina mu je puno šira od kifi i sličnih oblika iscrtanih na mapi nekadašnje Jugoslavije, teško razumijem tezu *Kosovo je srce Srbije*. Više nego *srce Srbije*, po meni je Kosovo moneta za političko potkusurivanje. U Srbiji je oko Kosova stvoren jedna zanimljiv politički diskurs koji uvijek iznova uspijeva izbjeći imenovanje realnog političkog stanja u ovom kontekstu.

■ Beogradski grafit „Demokratiju nemamo uzmite nešto sa roštilja“ prilično ilustruje stanje u srpskom društvu. Hrvatska je ušla u EU i time formalno prigrlila demokratske tekovine. Srbija nije, a pošto načelno želi u EU, kakve nevolje će je tamo sačekati?

– Možda bi pod citirani grafit trebalo dopisati: *Ne jedem meso! Potpis: Politički vegetarijanci*. Ali da se vratim na vaše pitanje. Pretpostavljam da će se dogoditi isto ili slično što se događalo Hrvatskoj tijekom procesa za prijem u članstvo u EU. Morali su se ispuniti određeni zadaci koji su simulirali poštivanje određenih demokratskih standarda i vladavine prava, ali se nikakve značajne institucionalne promjene nisu dogodile koje bi doista transformirale društvo u ono građansko. Odmah nakon ulaska u EU u Hrvatskoj se, kao i u nizu drugih članica, pokazao nakupljeni demokratski deficit u svom njegovom raskošu. S jedne strane, jačanje

ekstremne desnice koja je postala dio političkog establišmenta i na taj način normalizirala jedan razoran politički diskurs. S druge strane, trajni naponi i uspjesi u strukturalnoj diskriminaciji različitih manjina. Najpoznatiji je primjer dosad referendum Željke Markić i udruge *U ime obitelji* kojim se htjelo ozakoniti diskriminaciju istospolnih zajednica. U kontekstu ulaska Srbije u EU, Vučić se pokazuje kao savršen izbor za taj posao jer njegova nova politička dlaka jako dobro skriva, barem na međunarodnom planu, stare nedemokratske navade.

■ Predstavom „Gorki – Alternativa za Nemačku?“ podsetili smo se na Gebelsove reči koje unekoliko živimo danas, a koje govore o gluposti demokratije koja dopušta ulazak u parlament ekstremno desnih političkih opcija koje je poništavaju. Ima li izlaza? Da li za to deo odgovornosti snosi levica, verujete li da istinska levica danas postoji?

– Bezidejnost ljevice, njezina nemogućnost da ponudi suštinsku alternativu današnjem kapitalizmu i njegovim ideološkim aparatima, jesu rezultati njezina pristanka da sudjeluje u političkom sustavu – parlamentarnoj demokraciji – koji je još jedan instrument za hegemoniju onih koji već ionako imaju simboličku, finansijsku i političku moć. Po meni upravo zbog toga nema mirnog puta u promjenu društvenog sistema. Drugo ključno pitanje je radikalno promišljanje koncepta privatnog vlasništva. Sve što sebe naziva ljevicom, a ovaj koncept ostavlja netaknutim, u startu gubi. Zanimljivo je da Marks i Engels lijevu ideju označavaju kao bauk. Ona je veći dio povijesti prisutno kroz svoje normativno odsustvo. Njezina sablasna narav upućuje na drugu vrstu društvene stvarnosti koju zaziva.

■ Da li ste radeći na predstavi „Gorki – Alternativa za Nemačku?“ došli do nekih uvida spram vlastite pozicije u teatru ili pozorišta danas generalno?

– Nadam se da će ču uvijek imati dovoljno snage da učim u pozorištu. Nekad mi se čini da bih sad trebao asistirati nekom kolegi, da je to zapravo način da naučim nešto novo – gledajući ne rezultat nečijeg

O Alternativi za Nemačku

Govoreći o Frlićevoj predstavi *Gorki – Alternativa za Nemačku?* Ivan Medenica je skrenuo pažnju na njen slojevit naslov koji završava znakom pitanja. *Alternativa za Nemačku* jeste naziv ultradesničarske partije koja je na posljednjim izborima ušla u Bundestag i to je prvi ulazak radikalne desnice u nemački parlament od *Drugog svjetskog rata*. „U Berlinu koji važi za najslabodniji i najliberalniji grad u Evropi Oliver Frlić je prvi koji je nabio prst u ono o čemu u Berlinu, ni Nemci ne vole da govore i to na superioran način“, ocenjuje Medenica.

rada, nego proces. Nažalost, kad u 42. godini kažete nešto tako, svi misle da se zajeblavate. Vrlo često ovaj sistem u kojem se valorizira isključivo gotov kazališni proizvod ne ostavlja puno prostora za kritičku refleksiju procesa rada. Kad govorim o tome, jedna od rijetkih kazališnih kritičarki koju zanima i proces rada na predstavi je Nataša Govedić. *Gorki – Alternativa za Nemačku?* izazvao je standardne nesporazume u sredini u kojoj je kazalište primarno ilustrator lijepe književnosti i institucija zadužena za reprodukciju neoliberalnih vrijednosti, ma kako se te vrijednosti maskirale. Činjenicu da je troje glumaca u sklopu ovog projekta apliciralo za članstvo u AfD, te da se njihovo članstvo trebalo financirati javnim sredstvima koje od grada Berlina dobiva Gorki, većina publike je automatski otpisala kao fikciju.

■ Često zbog svog posla imate problema i s tim u vezi je bilo pregršt loših iskustava, ali postoje glasovi koji

idu u prilog onome čime se bavite. Recimo, dokumentarac *Srbenka* Nebojše Slijepčevića. Slažete li se sa tim ili ne. Da li ste pogledali ovaj film i šta mislite o njemu?

– Nalazim se u dosta nezahvalnoj poziciji kad trebam govoriti o ovom filmu jer mi je teško biti objektivni. Nebojšin rad poznajem i cijenim od prije. Mislim da je dramaturški jako dobro spojio proces rada na predstavi *Aleksandra Zec* s osobnom pričom Nine Batinić o različitim oblicima diskriminacije kojima je bila izložena od svojih vršnjaka zbog nacionalne pripadnosti. Ubojstvo dvanaestogodišnje Aleksandre Zec iz 1991. i simboličko nasilje koje je tada dvanaestogodišnja Nina Batinić prolazila 2014. kad smo radili ovu predstavu, pokazuju nemogućnost hrvatskog društva da izađe iz nacionalističkog *loopa* u kojem se vrti sada već skoro 30 godina.

■ Priprema nekih vaših komada deluje kao grupa psihoterapija. Da li se kroz rad oslobađate vlastitih muka, dilema i tome slično?

– Svoje dileme jako volim. One su jedino što istinski posjedujem. Sa svakom novom predstavom te dileme samo se dodatno produbljuju. Recimo, pitanje kome se zapravo obračam u kazalištu – onima koji dolaze vidjeti moje predstave ili onima koji neće nikada preći kazališni prag, ali o njima imaju formirano mišljenje. Tu je i dilema što zapravo kazalište je. Od splitskih *Bakhi* naovamo eksperimentiram s različitim oblicima proširenja performativiteta kazališne izvedbe. Međutim, publika i dalje želi ono što radim mjeriti aršinima građanskog teatra i na silu sabiti ono što se odavno prelilo izvan kazališta u čvrsti okvir scenskog portala. Kad se toj i takvoj publici sviđa ono što radim, to je prvi signal da nešto ne valja. Iako rad u kazalištu često uključuje jedan eksces u komunikaciji, ono u principu čovjeka čini sve više i više usamljenim. Sva moja prijateljstva podlegla su toj autoimunoj bolesti kazališta.

■ Kako biste voleli da publika reaguje na vaše predstave?

– Sasvim sam zadovoljan kako publika već sada reagira. Moje predstave proizvode jedan široki antagonistički stav

Pirandelo je bio potpisnik „Manifesta fašističkih intelektualaca“ i to je bila jedna od polazišnih točaka u radu na ovom projektu

U kontekstu ulaska Srbije u EU, Vučić se pokazuje kao savršen izbor za taj posao jer njegova nova politička dlaka jako dobro skriva, barem na međunarodnom planu, stare nedemokratske navade

52
BITEF
Žiri
Predsednica ovogodišnjeg Bitefovog žirija Judit Čaki iz Mađarske, pozorišna je kritičarka i jedna vodećih civilnih aktivistkinja savremenog mađarskog društva. Pored nje tu će biti i Radmila Vojvodić – pozorišna rediteljka iz Cre Gore, Bojana Mladenović – koreografkinja i direktorka škole za nove plesne tendencije u Amsterdamu, Brajs Lis – pozorišni kritičar iz Londona i glumica Aleksandra Janković.

DIJALOG

Foto: NI

MILOŠ LATINOVIĆ

Bitef ne trpi osrednjost

Vrlo sam ponosan jer Bitef tim radi izvanredno, usredsređeno i planski – kaže Miloš Latinović, direktor Bitef festivala, dodajući da je organizovanje ove kulturne manifestacije kompleksan posao. – Tu ima, što kažu moji Banáčani, *sto briga i hiljadu nevolja*, ali pravo je zadovoljstvo učestvovati u radu tima koji iscrtavajući *tajne mape produkcije* omogućava da Bitefova publika vidi izvođačko savršenstvo – konstatuje Latinović.

■ **S kojim osećanjima dočekujete ovogodišnje izdanje Bitefa imajući u vidu njegov tačan ali depresivan naslov „Svet bez ljudi“?**

– Zabrinut sam za svet u kojem živimo, jer u njemu nema više mesta za pojedinca, za čoveka, a on je kreator ideje, miljeće biće, on je delatnik, on ima osećaj empatije, pojedinac je stvorio, jer mu je bila neophodna za opstanak, ideju bratstva i jednakosti. Danas toga više nema. Program ovogodišnjeg festivala odnosi se na društvene opasnosti i nagoveštenu kataklizmu, koja preti ne samo fizičkim nestankom naše vrste, nego obesmišljavanjem funkcije čoveka u budućnosti. Iz takve perspektive gledano užasno je kada nešto zvuči *tačno a depresivno*. Predstave na ovogodišnjem festivalu, verujem ipak, vraćaju nadu.

■ **Da li su finansijske bile problem za ovogodišnje izdanje i ko vam je u tom smislu pružio podršku?**

– Ove godine podrška osnivača. Grada Beograda, posredstvom *Sekretarijata za kulturu* u skladu je sa opredeljenjem da se Beograd predstavi kao grad kulture, te da manifestacije od značaja za grad, a Bitef festival je jedna od njih, moraju biti podignuti na najviši nivo, te je za Festival izdvojeno 26 miliona dinara. *Ministarstvo kulture i informisanja RS* je nakon našeg apliciranja na konkurs izdvojilo 14,5 miliona dinara. To su dve trećine ukupnog budžeta, a tome treba dodati učešće brojnih sponzora kroz donacije i robna sponzorstva. Mnogo nam znači i angažovanje Vlade RS u pronalaženju okvira za kontinuirano finansiranje festivala. Tako da smo zaista zadovoljni odnosom države i grada, ali i dugogodišnjih partnera, ali s druge strane smo u obavezi da radimo ozbiljno i pripremimo festival na očekivano visokom nivou. Bitef ne trpi osrednjost.

■ **Kakve reakcije publike očekujete na ovogodišnji program Bitefa, posebno na kreativne ekscese koji su za većinu ovađasnje publike novi kao što su komadi bez izvođača ili prostore instalacije?**

– Bitef festival i publika koja prisustvuje predstavama, a koja je i ove godine divno reagovala na ponuđeni repertoar, oduvek su u dijalogu, a to je temeljna tačka Bitefa od osnivanja. Tako da i ove godine očekujem dijalog. Oštru i beskompromisnu raspravu po svim pitanjima, kako vole da kažu političari, a mislim da je *dijalog*, kako bi rekao Jovan Ćirilov – reč nedelje, i godine.

■ **Kako vi lično doživljavate dramaturgiju ovogodišnjeg programa ako bismo svih deset predstava sumirali u jednu dramu?**

– Sloganom *Svet bez ljudi* referiše se na prazninu scene, ali i svet uoči moguće apokalipse. U takvim okolnostima čovek postaje putnik na Žerikoovom *Splavu među*, brutalan, surov, bezosećajan, ali dramaturški svih deset predstava pozivaju na *borbu protiv takvih nas krozi* lični – aktivni ili pasivni – angažman. Svi postajemo saučesnici te velike opasnosti koja se oseća u vazduhu i samo sopstvenim delanjem možemo izaći iz tog začaranog kruga, spasiti se i poći dalje ka lepšim danima. I životu...

■ **Koji komad vi lično s najvećim nestrpljenjem očekujete i zašto?**

– *Svita br. Tri*. *Evropa* Žorisa Lakosta. Zbog prethodnih divnih iskustva i zbog vere u buduću saradnju. ▲

GLAVNI PROGRAM

1 ODILO. ZATAMLJENJE. ORATORIJUM

Slovensko mladinsko gledališče, Centar za urbanu kulturu Kino Šiška, Ljubljana (Slovenija)
Autori Peter Mlakar i Dragan Živadinov;
režija D. Živadinov
Sava centar, 13. septembra od 17 i 20 sati

2 SVITA BR. 3 'EVROPA'

Ešel 1:1, Pariz (Francuska)
Koncept kolektiv Enciklopedija reči;
Kompozicija i režija Žoris Lakost; Kompozicija i muzika Pjer-Iv Mase
Jugoslovensko dramsko pozorište, scena Ljuba Tadić, 13. i 14. septembra od 20 sati

3 BOLIVUD

Narodno pozorište u Beogradu (Srbija)
Tekst i režija Maja Pelević
Narodno pozorište u Beogradu, scena Raša Plaović, 15. septembra od 20 sati

4 GORJKI – ALTERNATIVA ZA NEMAČKU?

Teatar Maksim Gorki, Berlin (Nemačka)
Autori Oliver Frlić i ansambl; režija O. Frlić
Beogradsko dramsko pozorište, scena Rade Marković, 16. septembra od 20 sati

5 ŠEST LICA TRAŽI PISCA

Satiričko kazalište Kerempuh, Zagreb (Hrvatska)
Autor Luidi Pirandelo; režija i adaptacija teksta Oliver Frlić
Atelje 212, scena Mira Trailović, 17. septembra od 20 sati

6 NO43 PRLJAVŠTINA

Teatar NO99, Talin (Estonija)
Režija, umetnička direkcija: Ene-Lis Semper, Tit Ojaso
Pozorište na Terazijama, 18. septembra od 20 sati

7 VEČNA RUSIJA

HAU Hebel am Ufer, Berlin (Nemačka)
Autorke Marina Davidova i Vera Martinov;
koncept, tekst, režija M. Davidova;
scenografija i video V. Martinov
NP u Beogradu, 19, 20. i 21. septembra od 17 i 21 sat

8 PA'AM

Nadava Barnee, Tel Aviv (Izrael)
Autor i reditelj Nadav Barnea
Bitef teatar, 20. i 21. septembra od 19 i 21 sat

9 ZAOSTAVŠTINA, KOMADI BEZ LJUDI

Vidi-Lozana (Švajcarska)
Koncept Štefan Kegi, Dominik Iber (Rimini Protokol)
Pozorište na Terazijama, 21. septembra od 17, 18.30 i 20 sati i 22. septembra od 15.30, 17 i 18.30 sati

10 REKVIJEM ZA L.

Ile bale se d la be, Gent (Belgija)
Muzika Fabricio Kasol po Mocartovom Rekvijemu;
reditelj Alen Platel
SC, 22. septembra od 20 sati

Foto: Blaž Žurk

Foto: Vencio Zanic

Foto: Ines Špigetić

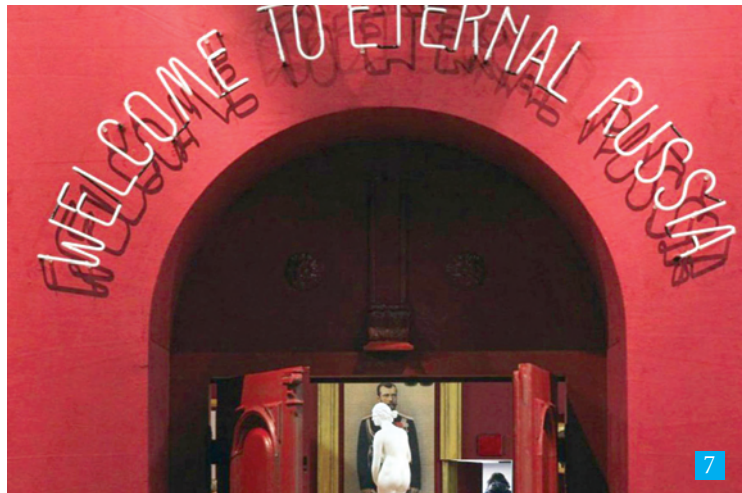

Foto: Doroteia Tudi

Foto: Samuel Bubio

Foto: Frdrić Lovino

Foto: Uleangale

Foto: Tit Ojaso

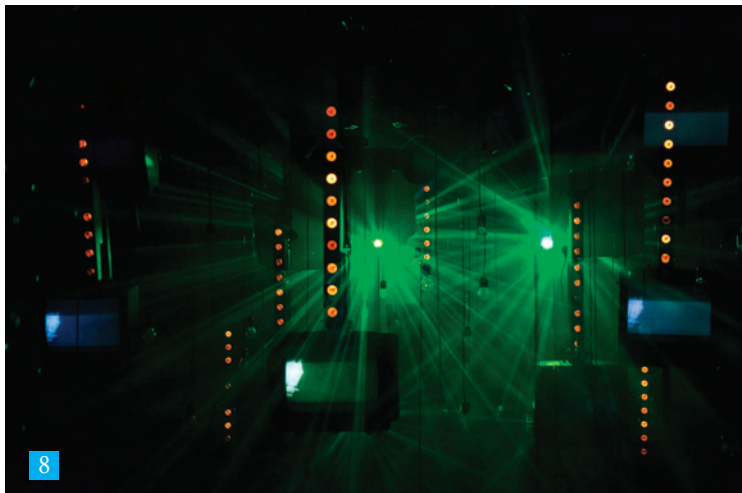

Foto: Maya Ilus

Foto: Chris Van Der Burcht

PRATEĆI PROGRAM

DIGITALIZACIJA BITEFA

Digitalizacija Bitefa je online izdanje koje istovremeno predstavlja: specifičan katalog, monografiju Festivala, svedočanstvo i prilog kulturnoj politici i kulturnom životu grada i zemlje domaćina, leksikon savremene domaće, evropske i svetske pozorišne umetnosti, uvod u praksu savremene pozorišne umetnosti, edukativno sredstvo, bazu za istraživanja i stvaranja novih sadržaja, deo digitalnog kulturnog nasleđa Srbije. To je takođe doprinos afirmaciji multikulturnog umetničkog prostora.

Inicijatori i koautori projekta su mr Vesna Bogunović i dr Adam Sofronijević, u projektu učestvuju i prof. dr Aleksandar Jerkov, Nikola Smolenski, Matea Milošević, Nikola Krsmarović, Nemanja Žikić, Vukosav Sredojević, Dragana Popović, Sandra Spasić, Aleksandra Tica iz Univerzitetske biblioteke *Svetozar Marković*, kao i Jelena Stojanović i Nenad Šugić, saradnici *Bitef teatra*. Digitalizacija Bitefa realizovana je 2018. u okviru projekta *Pretraživo kulturno nasleđe Srbije: bogaćenje digitalne riznice biserima periodičnih izdanja*, koji je podržalo *Ministarstvo kulture i informisanja RS*.
Od 12. do 22. septembra, Festivali centar

SUSRETI S AUTORIMA

Sava centar, 13. septembra u 21.30 sati; 14. u 21.50; 15. u 21.45; 16. u 21.40; 17. u 21.50; 18. u 22.15; 19. u 19.20; 20. u 20.15; 21. u 21.50 i 22. septembra u 22 sata

DEBATA

Izazovi savremene demokratije
Učesnici Ivan Medenica – umetnički direktor Bitefa, Milena Dragičević Šešić – šefica UNESCO katedre za kulturnu politiku i menadžment Univerziteta umetnosti u Beogradu, Dragoljub Mićunović – filozof, poslanik u Narodnoj skupštini Srbije i Žoris Lakost – reditelj predstave *Svita br. 3: 'Evropa'*.
EU info centar (Kralja Milana 7), 14. septembra od 12 sati

IZLOŽBA FOTOGRAFIJA

Evropska godina kulturnog nasleđa – Pozdrav iz Srbije
U okviru obeležavanja *Evropske godine kulturnog nasleđa, Delegacija EU* u Srbiji i *EU info centar* u Beogradu priredili su izložbu o mestima kulturnog nasleđa u Srbiji čije očuvanje i/ili obnovu je pomogla EU. Tokom trajanja Bitefa, posetioći će imati priliku da se podsete šta sve čini bogato kulturno nasleđe Srbije, a kao pratić sadržaj, biće dostupni i kratki filmovi o kulturnom nasleđu.
JDP, scena Ljuba Tadić, od 14. septembra u 19 sati

FILOZOFSKI TEATAR

U prethodnih nekoliko sezona na *Filozofskom teatru* u Beogradu gostovali su italijanski filozof Franko Bifo Berardi, britanski pisac Tarik Ali, hrvatski filozof Boris Buden, benediktanska časna sestra Tereza Furkadas, mađarski filozof G. M. Tamaš i, posredstvo video-linka, osnivač *Vikilias* Džulijan Asanz. Ovo će biti prvo izdanje *Filozofskog teatra* u kome će fokus biti pozorište, a reditelj Oliver Frlić i filozof i aktivista Srećko Horvat govoriće o odnosu pozorišta i trenutne društveno-političke realnosti.
Narodno pozorište u Beogradu, 15. septembra od 12 sati

KAKO SI TI ŽIV?

Razvijajući svoj polifoni koncept i pozivajući se na fenomen *čudnih petlji*, Bitef POLIFONIJA i ove godine osluškuje, otkriva i osnažuje glasove onih koji su njeni autori, učesnici i publika. Jer, u traganju za polifonom dramom i pozorištem koje je otvoreno za višeglasje, mnogozvučnost, varijacije i kontrapunkt... program Bitef POLIFONIJE razvija se i živi kao jedna velika kreativna fuga u kojoj su isprepleteni različiti glasovi, raznovrsne ideje, umetnički izrazi, životna pitanja koja tragaju za odgovorima, kao i paradoksi koji iz toga slede. Otvaranje 19. Bitef POLIFONIJE posvećeno je pitanju kako Polifonija živi (u nama, oko i mimo nas). Interaktivne samorganizujuće instalacije uvode u materijalno i nematerijalno nasleđe Bitef POLIFONIJE, uz iskaze autora i učesnika. Ljudi su deo postavke – oni pričaju priče i prenose ih u susretu sa slikama, predmetima i zvucima, u dijalogu sa publikom. Pozornica je scena sveta koji nasledujemo i savremenosti koju ne stizemo da živimo. Na kraju, dokumentarni film *Mogućnost pobune* Ivana Stojiljkovića, uvod je u programski blok sa predstavom *Smrt fašizma: O Ribarima i Slobodi* u realizaciji *Reflektor teatra*.
Bitef teatar, 15. septembra od 16 sati

DOKUMENTARNA PREDSTAVA

SMRT FAŠIZMU: O Ribarima i Slobodi
Ovo je dokumentarna predstava, ali ne i biografska drama. Istražujući priču o Ivu Loli Ribaru, njegovoj porodici, verenici Slobodi Trajković, ali i čitavoj generaciji mladih ljudi koji su dali svoje živote u borbi protiv fašizma, autori predstave žele da, pre svega, kažu nešto o svojoj generaciji; sebi; današnjim herojima i idealima u koje veruju.

Foto: Jelena Janjinec

Nakon predstave – interaktivna prezentacija *Dnevnik pozorišnog procesa: Kako smo bili živi?* – glumci sa rediteljom Milenom Bogavac vode publiku kroz proces od kastinga do premijere. Publika 19. Bitef Polifonije imaće priliku da učestvuje u prezentaciji procesa, koji nije uključivao samo pozorišne i muzičke probe već i niz drugih događaja, kao što su javna predavanja, razgovori, tribine, projekcije filmova, snimanje i produkcija mini-serijala, radionice, intervjui, intimni performansi, tematske šetnje Beogradom, obeležavanje godišnjica, kao i niz drugih programa. Cilj ovih aktivnosti bilo je sa-moobrazovanje koautorskog tima, ali i pokušaj da se istraži ko su sve danas akteri i akterke antifašističkih pokreta u Srbiji. Publika će pogledati prezentaciju, nakon čega će dobiti priliku za razgovor sa ekipom predstave.
Koproducenti su UK *Parobrod* Beograd; FIAT Podgorica; *Firchie Think Thank Studio* Novi Sad; AKUD *Iva Lola Ribar* Beograd; *Mokrin House* Mokrin.
Bitef teatar, 16. septembra od 16 sati

REŽIM LJUBAVI

Komedija *Režim ljubavi* je komad koji je *Atelje 212* naručio autorki Tanji Šljivar, a u sklopu repertoarske strategije razvoja i negovanja savremenog domaćeg i stranog dramskog teksta. *Atelje 212*, scena Petar Kralj, 16. septembra od 17.30 sati

PROMOCIJA KNJIGE

Kritičar je prisutan: Ka otelotvorenoj kritici (Sterijino pozorje, Novi Sad 2017)
Zbornik radova čine tekstovi nekih dvadesetak učesnika iz Nemačke, Velike Britanije, Italije, Kazahstana, Portugalijske Slovenije, Srbije, Švedske i SAD.
Festivali centar, 16. septembra od 17.30 sati

SPECIJALNA NAGRAĐA BITEFU

BITEF je prvi festival koji je dobio nagradu *Evropske pozorišne unije. Godine 1999, pored Beogradskog internacionalnog teatarskog festivala, nagradu su dobili i Tomas Ostermajer, La Holandia i Societas Raffaello Sanzio. Nagrada je uručena Jovanu Ćirilovu, umetničkom direktoru BITEF, u Taormini, maja 2000. godine.*

ZAOSTAVŠTINA

DOMINIK IBER

Smrt je tabu iako je propadanje sveprisutno

projekat *Zaostavština, komadi bez ljudi* predstava je doslovno bez živog izvođača koju su kreirali Štefan Kegić, stručnjak za *pozorište stvarnosti*, scenograf Dominik Iber i *Rimini Protokol*. Projekat je podrazumevao opsežno istraživanje. Autori su sa svojim saradnicima dve godine obilazili bolnice za negu neizlečivih bolesnika, kao i obične bolnice, naučne laboratorije i pogrebne zavode, domove za smeštaj starih lica i religijske centre, pogrebne, neurologe i advokate – sve one koji se svakodnevno suočavaju sa temom smrti, koji žele da se za nju pripreme i ostave iza sebe neki trag. Kako navodi Mari-Pjer Ženekan (*Le Temps*), „zajedničkim snagama Kegić i Iber nam predstavljaju glasove devetoro ljudi, i starih i mladih, koji su, svako iz svog razloga, omogućili da njihova smrt bude predmet istraživanja. Taj put u carstvo smrti nije razdragan, ali nije ni zlokoban i tmuran. To je poziv da razmislimo o svom zagrnbom životu“.

■ **Zašto ste sada odlučili da govorite o smrti i da li je ova tema podstaknuta ličnim iskustvima?**

– Moja lična iskustva jednaka su iskustvima drugih ljudi. Svi mi brinemo o tome šta će se desiti kad umremo i šta će ostati posle nas. Međutim kad odaberemo mesto na kome ćemo praviti predstavu razmišljam o pojavama vezanim za to mesto. Recimo, ovu produkciju smo radili u Lozani u Švajcarskoj. Pitao sam se kako baština tog mesta i baština švajcarskog bogatstva utiču na naš rad i šta će ostati posle produkcije. Kad odemo mi ostavljamo nešto za sobom. U početku nas je intrigiralo to pitanje šta ostaje za nama pošto nas više nema jer svi mi u životu steknemo ponešto – uspomene na ljude, duhovno nasleđe i tako dalje, ali živimo takođe i u materijalističkom vremenu kad su groblja puna velikih spomenika. Kad odemo ostaje i naš nalog na *Fejsbuku* i to me je podstaklo da razmišljam, šta ostaje za nama pošto odemo.

■ **Kad ste već spomenuli Fejsbuk, kako vidite fenomen Fejsbuk naloga pošto njegov vlasnik umre?**

– Imam ograničeno iskustvo spram *Fejsbuka*, ali nedavno mi se desilo da neki moji poznanici ili prijatelji umru i onda se na *Fejsbuku* komentariše njihova smrt. Ljudi pišu... Mladim generacijama to je možda uobičajeno ali meni je veoma bitno. Zatvaranje naloga naglašava efemernost prolaznosti naših života. Naše ponašanje na *Fejsbuku* samo je još jedna manifestacija toga.

■ **Smatrate li da ideologija savremenog sveta opterećena mladosti i lepotom poriče smrt i da li vas je i to podstaklo da se bavite temom zaoštavštine?**

– Mislim da je to u stvari više pitanje starenja nego umiranja i s tim u vezi vidim jedan paradoks. S jedne strane smrt je tabu. Krijemo umrlog. Sahranjujemo umrle bez prisustva ljudi. Krijemo i bolest. S druge strane propadanje je svuda prisutno.

Foto: Dominique Meierberg

Voleo bih da me moji bližnji zapamte kao čoveka sa kojim su rado bivali zajedno: Dominik Iber

Nas zanima taj kontrast tabua smrti i sveprisutnosti propadanja, jer su ljudi obuzeti govorom o smrti, mediji pišu o kriminalu, o stotinama i hiljadama mrtvih ljudi.

■ **Radeći na ovoj predstavi susreli ste sa različitim ljudima koji su bili blizu svog kraja. Da li iz tih susreta nosite neko posebno iskustvo i ako da zašto?**

– S jedne strane to je tužno i zastrašujuće, s druge, kad počneš da se baviš smrti pojavom smiriš se. Što više vremena provodiš s tim ljudima utoliko to iskustvo biva prihvatljivije. U ovom projektu je bilo teško naći protagoniste – ljude blizu smrti, ljude koji su bolesni na smrt. Ti ljudi osećaju granice svoga tela i svi bolesnici imaju svoje posebne priče. Zanimljivo je pričati sa starijim ljudima koji su još uvek potpuno živi. Jedan od njih se bavio *base jumpingom* (letenje u specijalnom odelu, prim AC) i s njim je posebno bilo interesantno razgovarati.

■ **Šta je rekao zašto se bavi tim ekstremnim sportom?**

– On je vrlo razuman čovek. Traži uzbuđenje, osećanje slobode, blizinu egzistencijalnog trenutka. U trenu skoka on je vrlo blizu tome. S jedne strane se oseća slobodnim, s druge uspostavlja kontrolu preduzimajući mere bezbednosti.

■ **Smatrate li da su drugi legat naše besmrtnosti? Da ostajemo živi jedino ako nas drugi ljudi ne zaborave?**

– Svakako. Mi u intervjuima sa starijima pitamo kako žele da ih pamte, a i staro je ono pitanje – ako drvo samo padne negde u šumi i niko to ne vidi ili ne čuje, da li je to drvo proizvelo zvuk. Sećam se jedne starice koja je bila bogata i koja je svojom imovinu zaveštala fondu za podršku mladih afričkih umetnika. Ona je dala novac, a odbor te fondacije je birao umetnike koji će dobijati podršku iz tog fonda. To znači da deo društva ima koristi od smrti dobroćiniteljke. Sećam se jedne druge starice koja nije htela da njena deca plaćaju pogreb. Hoću da kažem da ste u pravu ali moje gledište je sekularno. Ne govorim dakle o zagrnbom životu ili raskim naseljima nego o odjeku nečijeg života na ljude koji ga nadživljuju.

■ **A vi, kako biste vi želeli ili ne biste želeli da budete zapamćeni?**

– Baš ja? To je vrlo jednostavno. Voleo bih da me moji bližnji zapamte kao čoveka sa kojim su rado bivali zajedno. ▲

ZAVRŠNICA

ALAN PLATEL

Umreti je sitnica

bitef će svečano biti zatvoren u *Sava centru* neobičnim muzičko scenskim spektaklom *Rekvijem za L.* koji je početkom 2018. imao svetsku premijeru, a od tada je gostovao, s velikim uspehom, na nekoliko velikih međunarodnih festivala. U osnovi predstave, koju izvodi poznata belgijska kompanija *le bale se d la be*, nalazi se muzička partitura Fabricija Kasola, koja inventivno spaja Mocartov *Rekvijem*, afričku muziku i još neke muzičke tradicije. Na ovu muziku je Alan Platel, jedan od vodećih svetskih koreografa, komponovao scensku partituru, jedan istovremeno minimalistički i monumentalni pogrebni ritual koji spaja različite tradicije, ali ga izvodi ansambl sastavljen skoro samo od Afrikanaca. Čini se da je obred posvećen nepoznatoj beloj ženi, čiji se poslednji sati života prate preko video-rada u pozadini.

Iako je reč o intimnoj, nežnoj i dirljivoj priči o umiranju, predstava *Rekvijem za L.* poprimsa, budući da je namerno određena da zatvori festival, političko značenje: u kontekstu 52. Bitefa ona postaje *crno opelo za beli svet*, čiji ćemo raspad, uzrokovan novim desničarskim pokretima, autoritarnim režimima, ugrožavanjem demokratskih vrednosti i ljudskih prava, pratiti u predstavama koje će na programu biti pre nje. „Takođe, *Rekvijem za L.* je

Na početku rada obično ne znam gde ću stići. Pošto nemam scenario, naše probe traju dugo: Alan Platel

Foto: Chris Van der Buijnt

Delikatno i na ivici

Govoreći o *Rekvijemu za L.* Platel ističe da je rad na ovom komadu bio veoma delikatan i da je tokom procesa njenog stvaranja stalno bio na ivici. „Više puta pomišljao sam da odustanem od ovog poduhvata međutim podrška porodice, cele ekipe i tih ranih publika podstakli su me da nastavim i dobro je što smo istrajali u ovom projektu.“

Zanimljivo

Alan Platel ostavlja utisak saosećajnog i pronikljivog stvaraoa, a to je neophodno ne samo u umetnosti nego i u radu sa decom i životinjama koji su često bili protagonisti njegovih komada. Platel kaže da će se možda vratiti tome jer ga ta vrsta rada ispunjava. „Imali smo decu i životinje na sceni. Ne koristim ih kao predmete već tražim nekakav dijalog među njima, ako ih učinim opuštenima, onda postaje vrlo zanimljivo.“

komad koji je na prvoj Bitefovoj konferenciji za novinare izazvao najveće uznemirenje i znatiželju.

Koreograf Alan Platel, jedna od najvećih međunarodnih zvezda 52. Bitefa, govori za *Danas* o izazovima s kojima se suočio radeći na ovom muzičko-scenskom spektaklu.

– Želeli smo da predstavimo smrt na najrealističniji mogući način – kaže Platel, opominjući nas da je poslednje pitanje, uz ostala koja su mu prethodno poslata mejlom, trebalo da stoji kao prvo i najvažnije jer se tiče muzike.

– Muzika je polazište ove predstave i njeno središte – interpretacija Mocartovog *Rekvijema* kroz afričku muziku. Pre dve godine sam čuo njene prve odlomke koji su ostavili snažan utisak na mene i duboko me dirnuli. Pitao sam se kako postaviti muziku na scenu... Muzika je ovde jako važna ona drži predstavu.

■ **Zašto ste smrt i umiranje izabrali za temu vaše predstave?**

– Uvek tražim jaku središnju ideju, a u *Rekvijemu* to jeste smrt. Pitao sam se na koji način ću se njome baviti – da li o smrti da govorim metaforično ili realistično? Odlučio sam se da radim sa prizorima osobe na samrti, da predstavim smrt na najrealističniji mogući način. Jedan moj prijatelj lekar bavi se palijativnom negom, a i sam sam gledao prizore umiranja. Oni izazivaju, s jedne strane, tugu i bol, ali s druge strane daju neko osećanje moći u tom iskustvu posmatranja smrti. To što sam lično iskustvo posmatrajući umiranje želim da podelim sa mnogima, sa svojom publikom.

■ **Kako je na vašu ideju reagovao vaš prijatelj koji je lekar?**

– Bio je iznenađen i skeptičan, međutim posle je ponudio svoju saradnju. On je našao pacijente koji znaju da će uskoro umreti. Među nekoliko takvih ljudi sreli smo i Lusi. Ona je lična prijateljica lekara, ali zna i za mene i moj rad, i Lusi mi je dozvolila da snimam njeno umiranje i koristim te prizore u predstavi, ali ta dozvola nije bila dovoljna. Trebalo nam je skoro tri meseca za ostale dozvole i saglasnosti. Okupili smo potom ceo tim koji je pristao da radi na ovoj ideji.

Predstava je pripremana dugo i zato što smo morali da razmatramo mnoga etička pitanja. Bili smo spremni i da odustanemo ako s te strane ne bismo bili sigurni ili ako bi nam izgledalo da je sve to možda previše za publiku i da će ona biti uvučena u razna moralna preispitivanja. Ali uspešli smo sve te elemente da prevaziđemo i kad smo prvi put postavili predstavu bio sam iznenađen time kako ju je publika dobro prihvatila i kako je razumela ovaj komad.

■ **Kako vidite izbor vaše junakinje da svoju smrt investira u umetnost?**

– Lusi je vodila veoma aktivan život i u političkom smislu. U Belgiji je bila važna aktivistkinja protiv abortusa i protiv legalizacije eutanazije. Njen izbor i odluka su logični imajući u vidu njenu ličnost.

■ **Kako ste lično doživeli Lusine poslednje trenutke, momenat kad je preminula?**

– To je trajalo nekoliko dana. Razgovarao sam s njenom najbližom porodicom, trebalo je doneti važne odluke. Imao sam vrlo pozitivne odnose sa Lusi pre njene smrti. Takođe i sa njenim mužem i dvema ćerkama. Sa ostalim članovima porodice je išlo mnogo teže. Postavili smo kameru u spavaću sobu gde je Lusi ležala. Pošto je imala mnogobrojnu porodicu, oni su bili u sobi ja nisam.

Smatrao sam da bi ih svojim prisustvom deranzirao. Pošto je Lusi umrla dali smo sve snimke porodici, a onda nam ih je ona ustupila za predstavu. Dolazili su na probe, premijeru i povremeno na predstave. Sva naša razmena i komunikacija sa porodicom je veoma pozitivna.

■ **Govoreći o umiranju i smrti spomenuli ste moć, snagu. Da li biste to pojasnili?**

– Kad sam prisustvovao umiranju vrlo dragih osoba, obuzimalo su me velika tuga i žalost, ali me je zahvatilo i drukčije, snažno osećanje. Umreti je sitnica. U predstavi *Rekvijem za L.* svedoci ste umiranja, ali niste svesni jeste li ga videli ili niste. Ako podelite strah sa umirućom osobom i njenim rođacima i prijateljima, stičete mnogo energije. Iskustvo sam to

prilikom očeve smrti. Ta ogromna energija osposobljava vas da nastavite. Smrt drage osobe može vas osnažiti u vašem ličnom životu. I predstava vas može osnažiti.

■ **Koji je za vas bio najveći izazov tokom procesa stvaranja ove predstave?**

– Kako dobiti filmski snimak i kako ga upotrebiti u predstavi. Kako uravnotežiti dešavanje na sceni sa ogromnim likom u pozadini. Povremeno sam se bojavao da će muzika postati kao zvučna komponenta filma ili da će prizori skrhati događaje na sceni. Kao što sam rekao ranije, muzika je utešna. Izvođači to iskazuju pružajući utehu publici. To mi je najvažnije. Takođe veoma važno je naći ravnotežu na sceni između nečeg krajnje ličnog i nečeg javnog. Bilo je vrlo teško postići tu vrstu balansa. Takođe, ravnotežu između ličnih misli i rituala o smrti i umiranju koje nudiš na sceni i s druge strane zajedničkih elemenata, na primer berlinskog spomenika *holokaustu*. Treba imati na umu da smrt može biti i zajednička odgovornost. Naći ravnotežu među svim elementima – to je bio najveći izazov u ovome radu.

■ **Reditelj ste. Šta je važnije izvođačima, igranima, muzičarima – uputstva ili saosećanje i podrška?**

– Svakako ovo drugo. Organizujem probe tako da se ljudi osećaju vrlo udobno, da osećaju da imam poverenje u njih. Važno je da mogu da iskazuju šta god hoće i dele jedni sa drugima šta god hoće. Važno je da koriste materijal na sceni i da mogu sve da brane na sceni. Presudno je da budu bliski i da osluškaju jedni druge. Na početku rada obično ne znam gde ću stići. Pošto nemam scenario, naše probe traju dugo. Ljudi mnogo dele, svašta pokušavaju. Od tog materijala

pravim ceo scenario. Svi treba da se složimo o materijalu koji odaberem. Sve je zasnovano na intenzivnom dijalogu između mene i igraca. Presudno je važno da njima bude ugodno.

■ **Da li je rad na ovom projektu uticao na vas da o smrti i umiranju razmišljate na drugačiji način?**

– Taj proces je kod mene počeo mnogo pre rada na *Rekvijemu za Lusi*. Umiranje je prisutno u mnogim mojim predstavama. ali nikad na ovako direktan način. U poslednjih pet do deset godina proživio sam smrt meni nekoliko dragih ljudi i moj stav prema smrti kroz ova iskustva se postepeno menjao.

■ **Smatrate li da je danas na snazi ideologija terora mladosti i lepote i da se smrt na neki način negira?**

– Imam pomešana osećanja i stavove u vezi vašeg pitanja. Vidim oko sebe ljude koji razmišljaju o smrti, vidim i neke nove rituale. U poslednje vreme sve više ljudi napušta religije i crkvu ali stvaraju neke nove rituale. Primetio sam, zaista, neke divne postupke i inicijative u vezi smrti i umiranja. Mladost i lepota kako ste rekli jesu naglašeni u našem vremenu ali takođe ljudi se interesuju i za onaj drugi kraj života, a to je završetak.

■ **Pre više od deset godina radili ste na predstavi koja se takođe tiče Mocarta. U njoj 14 pasa luta scenom. Kako ste sarađivali?**

– (Smeh) Govorite o predstavi *Wolf*? Sva živa bića imaju duh i tako doživljavam i pse. Sećam se tog rada. Psi su bili na sceni tokom predstave, a o njima smo brinuli i pre i posle nje. Bili su prisutni tokom celog našeg stvaralačkog rada. Uspostavili smo vezu sa tim stvorenjima. Bilo je to intenzivno i vrlo pozitivno iskustvo. Vegeterijanac sam. I za to postoji razlog. ▲

Svi slogani Bitefa

Od svog osnivanja (1967) do danas Beogradski internacionalni teatarski festival – Bitef – imao je stalni podnaslov *Nove pozorišne tendencije*. Od 4. izdanja ovog festivala (1970) postoji i poseban slogan, koji nije bio unapred formulisan na osnovu izabranog repertoara. Umetničko rukovodstvo festivala redovno je naglašavalo da sve selektovane predstave ne odgovaraju sloganu i da oni nisu sa tom namerom ni koncipirani. Slogan, osim 1, 2. i 3, nisu imali 7, 12, 16, 18, 25. i 44. Bitef. Deseti Bitef takođe nije imao poseban slogan, jer je bio i *Teatar nacija*.

Dosadašnji slogani išli su ovim redom: Klasika na način (4. Bitef, 1970); Slobodne forme (5, 1971); Reditelj nove stvarnosti (6, 1972); Teatralizam (8, 1974); Između mita i stvarnosti (9, 1975); Postavangarda (11, 1977); Pozorište *Fin de millénaire* (13, 1979); Između realizma i apstrakcije (14, 1980); Petnaest godina traganja (15, 1981); Histrionika (17, 1983); Klasika i antiklasika (19, 1985); Pozorište suštine (20, 1986); Pozorište sinteze (21, 1987); Nove definicije (22, 1988); Uspomeni Mire Trailović (23, 1989); Teatar i parateatar (24, 1990); BITEF pod embargom (26, 1992); Lutalice i sanjari (27, 1993); Nova energija (28, 1994); Reditelj izmenjene stvarnosti (29, 1995); Sećanje na budućnost (30, 1996); Nove surovosti – nove nežnosti (31, 1997); Strahovi i nade (32, 1998); Mit i ništavilo (33, 1999); Teatar i zlo (34, 2000); erosŽetos (35, 2001); Novi svetski (pozorišni) poredak (36, 2002); Budućnost pozorišta je u filozofiji/Breht (37, 2003); Nove pozorišne tendencije... i druge strasti (38, 2004); Na tragu bajke i antibajke (39, 2005); Pozorišna avantura 1967-2006 (40, 2006); i to je pozorište (41, 2007); Tragikomedijska – tragedija našeg vremena (42, 2008); Kriza kapitala – kriza umetnosti (43, 2009); ... na usijanom limenom krovu (45, 2011); Izlet u istinu (46, 2012); Teško je biti (47, 2013); Prošlost je sada (48, 2014); Uspomeni Jovana Čirilova (49, 2105); Na leđima mahnitog bika (50, 2016); Epic Trip (51, 2017); Svet bez ljudi (52, 2018)...

DASKE KOJE ŽIVOT ZNAČE

carnex Bitef

 ПОШТА

Pošta...
NET

Vama blizu, vidi daleko

SVI SPORTSKI KANALI
U OSNOVNOJ
DIGITALNOJ PONUDI
**PO FER-PLEJ
CENI**

AKCIJA

5 meseci po 1 dinar

*Dostupno u Beogradu, Novom Sadu, Subotici,
Smederevu, Ubu, Sokobanji, Paliću i Bajmoku*

INFORMIŠITE SE O AKTUELNOJ PONUDI **SVE ZA 5:**

- **Pošta NET paket** (TV i internet) – 5 pogodnosti, 5 meseci, svaka po 1 dinar
- **Kablovski ili ADSL internet** – mesečna pretplata 5 meseci po 1 dinar
Internet brzine do 100 Mb/s • Sport Klub i Arena sport na jednom mestu

0800 201 200
www.postanet.rs